

Во 2-й раз

Першыя крокі па арганізацыі медфаку Б. Дз. У. (Успаміны).

У сярэдзіне жніўня 1920 г. я атрымаў запрашэнне ўдзельнічаць у асобнай камісіі пры Н. К. Асьвеце ў Маскве па арганізацыі ў Менску Універсітэту. У гэтай камісіі прымаў актыўны ўдзел праф. Л. С. Мінор якога па справядлівасці трэба лічыць духоўным бацькам Медфак у Б. Дз. У. Л. С. Мінор даводзіў у к-сіі неабходнасць арганізацыі ў першую чаргу „разрешенного состава медфакультета“ з прадстаўнікоў важнейшых дысцыплін з тым, каб з падобнага ядра арганічна развіваўся ўжо і ўвесь факультэт: Прынцып гэты хоць і быў ухвалены к-сіяй, але ажыццяўлення не атрымаў ні тады, ні ў будучым. З мэдыкаў, апрача Л. С. Мінора і мяне ў падрыхтоўчых арганізацыйных кроках прымаў удзел толькі яшчэ маскоўскі прыват-доцэнт інтэрністы *М. С. Давыдаў*. Факультэт-жа будаваўся не канцэнтрычна, а, калі можна так сказаць, эксцэнтрычна зьнізу ў верх з першага куроу.

Праф. М. Б. Крoль

У кастрычніку пытаньне настолькі стала назраваць, што было вырашана адправіць к-сію ў Менск для высвятленьня на месцы ўсіх магчымасьцяў. Паездка адбылася ў канцы 1920 г. У ёй удзельнічаў, стаўшы ў далейшым рэктарам Б. Дз. У., профэсар *В. І. Пічэта*, этнограф *Н. А. Янчук*, зоотэхнік *А. А. Колонтар*, зоолёг *Н. М. Кулежін*, антропалёг *А. А. Барзоў*, гісторык *Ф. Ф. Турук*, хэмікі *А. М. Беркенгейм* і *Вейцман* і мэдыкі *Л. С. Мінор*. Я і Л. С. Мінор дастаў у тав. Ларына „міжнародны“ вагон, у якім камісія 28 сьнежня адбыла на першыя разведкі па рэалізацыі даўнішняй ідэі Беларускага Універсітэту, атрымаўшаў сваё ажыццяўленьне толькі пры Савецкай ўладзе.

У Менску нас здзівілі руіны будынкаў, спаленых палякамі пры адступленьні. Усё сьведчыла аб тым, што мы знаходзімся ў многапацярпеўшай пагранічнай паласе, якая служыла арэнай нерасрэдных ваенных дзеяньняў.

Многа шылдаў было яшчэ на польскай мове, дзе-ні-дзе і на нямецкай мове, як і назвы вуліц. Адчувалася энэргічная і ўпартая арганізацыйная праца па ўкараненьні і ўзмацненьні прывіцылаў Савецкай ўлады. Пасьяя ведахопу прадуктаў у Маскве нас здзівіла вялікая колькасьць запасаў у Менску, якая прывозілася сялянамі на рынкі (Троіцкі, цяперашнюю плошчу Парыскай Камуны), і зной гандлявалі і мясцовыя крамнікі. Некаторая частка нашай энэргіі і нашага часу трацілася на закупкі такіх смачных прыпасаў, як крупы, фасоля і івы.

Мясцовыя органы, кіраўнічыя, партыйныя і прафэсійнальныя спаткалі нас вельмі ветліва. Адразу адчувалася большая бадаёрасць ляжучы іх адносінам да Ідэі ўнівэрсытэту і мы сталі паўнымі, што справа з мёртвай точкі будзе здэвінута. Да прыезду нашай к-сі мясцовая „ўнівэрсытацкая“ к-сія пад старшынствам, быўшага тады наркамэдрам д-ра С. Д. Камінскага, цяпер прафэсара ўнівэрсытэту яшчэ не пачынала канкрэтных крокаў па будове ўнівэрсытэту і на сумеснай нарадзе пад старшынствам С. Д. Камінскага было вырашана разьбіцца на асобныя падкамісіі, якія сталі рыскаць па гораду ў шуканьнях падыходзячых памяшканьняў для факультэтаў.

Для асноўнага аддзяленьня мэд. фак. быў знойдзён вялікі будынак б. духоўнай сямінарыі, дзе цяпер зьмяшчаецца аб'яднаная вайсковая школа. Там апрача хэмічных лябараторый, габінэту фізыкі і інш. устаноў прыродазнаўчага факультэта, маглі зьмясьціцца і інстытуты фізыялёгіі, гістолёгіі і агульнай паталёгіі. Для анатамічнага тэатру мною быў намечаны зруйнаваны будынак фабрыкі „Вікторыя“. З прычыны блізкасьці яго да 1-ай Сав. б-цы і да б. рэальнай школы Хайкіна, дзе цяпер Комуністычны ўнівэрсытэт і дзе мне здавалася зручным зьмясьціць прапаэдэўтычныя клінікі 3 курсу. Будынак гэты ў далейшым павінен быў перайсьці да кафедры паталёгічнай анатоміі. Для клінік хірургічнай і тэрапэўтычнай ў курсу здаліся мне найбольш падыходзячымі—просторныя і сьветлыя залі б. гімназіі Фальковіча, дзе цяпер зьмяшчаецца рабочы факультэт. Пад гіныколёгічную клініку быў адведзены галоўны будынак 2-ой сав. б-цы, пад нэрвуюю—будынак б. грамадзкага клубу, пад дацязучую—дацязчая бальніца. У 1-ай сав. бальніцы намечаны былі спецыяльныя клінікі для хвароб вока, вуха, носа і гора, скураных і агульнай поліклініка. Для клінік 5 курсу памяшканьняў намечана ня было. Усё разьмешчанае разглядалася нам, як часовае. Найбольш падыходзячым месцам для пабудовы клінічнага гарадку нам здавалася памяшканьне б. вайсковага шпіталю, узарванае белапалякамі пры адступленьні. Нашы праекты адносна мэдфаку і другіх факультэтаў былі ўхвалены і ў пачатку студэня „Маскоўска к-сія прафэсараў“ выехала з Менску з упэўненасьцю, што справа пушчана на рэйкі. Толькі-б сродкі, толькі-б знайшліся навуковыя дзеячы, згодныя на пераезд для працы пры цяжкіх умовах першага часу.

Пачатак 1921 г. быў вельмі трывожным для асоб зацікаўленых у ажыццяўленьні ўнівэрсытэту ў Менску. У некаторых установах, асабліва Вайскова-Санітарных, узьніклі сумневыя ў мэтазгоднасьці двух мэд. факультэтаў у галоднай краіне. Вага, здавалася, схілялася на карысьць Смаленску. Усё было ўзьнята на ногі. І, бязумоўна, не мая дакладная запіска, не запіска Л. С. Мішора, з абаснаваньнем неабходнасьці мэд. фак. у Менску—адыгралі ролю ў жаданым вырашэньні пытаньня, а матывы больш складаныя, палітычныя і эканамічныя. Бясспрэчна, крайняя напружанасьць сіл і сродкаў, патрачаныя на закладку Б. Да. У., цалкам спраўдзілася ў далейшым. Трэба

падкрэсьціць, што ніколі арганізатарамі Б. Дз. У. пытаньне ня ставілася альтэрнатыўна: Менск, а не Смаленск. Заўжды гаварылася: ня толькі Смаленск, але і Менск.

У той час у Маскве дзейнічала рабочая камісія па арганізацыі Б. Дз. У. пры часовым Праўленьні Ун-ту, якая складалася з тав. Грынберга, В. І. Пічэты і Ф. Ф. Турука. К-сія вяла перагаворы з кандыдатамі на кафедры У-ту. На нарадах 22 і 20 сакавіка 1921 г. пад старшынствам В. І. Пічэты былі прыняты вучэбныя планы мед-факу выпрацавання М. Б. Кролем, Л. С. Мінорам і П. І. Карузіным. Удзел у іх абгаварваньні прымаў і М. С. Давыдаў, намечаны для ўнутранай клінікі, але так і не пераехаўшы ў Менск.

У красавіку 1921 г. выехала ў Менск другая к-сія, у якой ад мяднкаў удзельнічаў толькі я. У Менску мы знайшлі частку намечаных будынкаў занятымі. Так, будынак б. духоўнай сэмінары быў перададзены вайсковаму ведамству, на фабрыцы б. „Вікторыя“ размясьцілася нейкая сьлясарная майстурня. К-сія яшчэ раз дакладна вывучала ўсе магчымасьці, кансультавала інжэнераў і прадставіла дакладную запіску з перачнем усіх мер, неабходных для стварэньня факультэтаў.

17 красавіка 1921 г. адбылася пад старшынствам А. Г. Чарвякова „злучаная нарада прадстаўнікоў Саўнаркому і Прэзыдыуму ЦВК (т. т. Чарвякоў і Адамовіч), прадстаўнікоў часовага Праўленьня Б. Дз. У. (Ф. Ф. Турук); Маскоўскай к-сіі прафэсароў (Калантар, А. М. Беркенгейм, Таль і Кріль) і менскай пяцёркі па арганізацыі Б. Дз. У. (т. Кюса)“. У пасяджэньні ўдзельнічалі т. т. Кнорын (старш. Ц. Б. Кампарты Бел.), Каранеўскі (зам. Наркамасьветы Бел.), Іргер (заг. арг.-гасп. част. Б. Дз. У.), Рудэрман (прадэт. Прафэаюзаў), Земец (заг. палітасьветы). На гэтым пасяджэньні „канстатавалі важнасьць працы, праробленай часовым Праўленьнем і к-сіямі прафэсароў і прынялі пастаноўку справы за правільную“. Было вырашана перадаць Наркамасьвецю і Б. Дз. У. усе вышэй пералічаныя будынкi, усе тры б-цы, а таксама будынкi б. Менскага вайсковага шпіталю, з належачымі вучасткамі зямлі, саўхоз Лошыца і 2000 дзесяцін лесу б. Ваньковіча. Ухвалілі зарыз жа прыступіць да адчынення факультэтаў рабочага, грамадзкага, мэдычнаскага і прыродазнаўчага. Быў прыняты яшчэ рад практычных рашэньняў аб арганізацыі канцэлярска-тэхнічнага аргану, аб выбраньні І. І. Мэтліна кіраўніком справамі менскай к-сіі, аб палепшаньні быту прафэсароў і г. д.

На другі дзень адбылася пастанова прэзыдыуму ЦВК, якая зацьвердзіла пастановы аб адчыненьні Унівэрсытату, аб перадачы яму ўсіх вышэй пералічаных будынкаў, аб узяцьці хадайніцтва перад Урадам РСФСР, аб асыгнаваньні залатога фонду для замежных пакупак і г. д. У гэты-ж дзень адбылася „шырокая аб'яднаная нарада арганізацыйнай пяцёркі, прадстаўнікоў часовага Праўленьня і к-сіі прафэсароў сумесна з прадстаўнікамі розных ведамств і спецыяльнасьцяў“.

Калі мы ехалі ў Маскву, усім нам было ясна, што ўнівэрсытэт будзе адчынены не пазьней восені. Ужо ў маі быў пачаты прыём заяў ад жадаючых уступіць ва Унівэрсытэт. Нарэшце, 8 ліпеня 1921 году Калегіяй Н. К. Асьветы Беларусі было назначана Праўленьне Б. Дз. У. у складзе рэктара В. І. Пічэты, В. М. Ігнатоўскага, М. Л. Фрумкінай і Ф. Ф. Турука, 5-ае месца студэнта часова пакінута вакантным.

19 верасня 1921 г. Дзяржаўным Навуковым Саветам у Маскве былі зацверджаны першымі прафэсарамі медыцынскага факультэту Б. Дз. У: 1) Н. Н. Андрэяў па кафедры фізікі; 2) Б. М. Баркенгэйм па хэміі; 3) М. Б. Кроль па кафедры нервовых хвароб; 4) В. В. Ляпёшкін па батаніцы і 5) А. А. Калужскі па кафедры агульнага земляробства. Апрача таго, цяпер пакойны А. А. Луіц—часова змяшчаў кафедру гісталёгіі.

У наступны раз я прыехаў у Менск у канцы верасня, калі ўжо закончана была праца па прыёму студэнтаў і належала пакласьці пачатак вучэбных заняткаў. Пад маім старшынствам у якасьці часовага дэкану выдбываліся першыя паседжаньні малалічбнага мэдыкаў факу. 30 кастрычніка 1921 г. адбыўся першы ўрачысты акт унівэрсытэту, на якім прысутнічалі сябры ўраду на чале, з А. Г. Чарвяковым прадстаўнікі партыйных, прафэсійнальных арганізацый, пры каласальным наплыве публікі і студэнтаў. Былі сказаны дзеве актавыя прамовы і прывітаныя: праф. Салаўёвым „аб сучасных плянах педагогічнай навукі“ і мною на тэму „Мысьленне і мова“ (надрук. у I томе „Труды В. Г. У.“, і амаль поўнасьцю перадрукаваны ў „Психологической хрестоматии“ выд. проф. Карнілавым 1927 г.).

На другі дзень пачаліся вучэбныя заняткі на мэдыкаў. фак. Апрача пералічаных прафэсараў быў запрошаны выкладчык зоолёгіі на пэдаг. фак. Фядзюшына. Кафэдра анатоміі заставалася вольнай. Прыяжкаў для чытаньня курсу проф. К. Карузіна з Масквы. Практычныя заняткі веў, і паставіў іх на належную вышыню, запрошаны прэзэктарам д-р І. М. Перэльман, энэргіі і працаздольнасьці якога факультэт абавязан вельмі многім.

Калі ўспомніць гэроічны пэрыяд, які разам з усім унівэрсытэтам тады перажываў мэдыкаў. фак., нельга ня схіліцца перад усімі тым, хто тут жыў і працаваў, творачы вялікую культурную справу пры самых няспрыяльных умовах. Праўда, і ў другіх частках нашага Саюзу ў той час умовы ня былі больш спрыяльнымі. Але тут, у Менску, існавалі яшчэ спрэчкі аб тым, ці выйдзе што небудзь, ці зацвердзіцца факультэт, ці завяко ён становішча, ці спраўдзіць ён даверыя, надзеі, якія былі ўскладзены на яго сапраўднымі тварцамі, працоўнымі масамі Беларусі, якія нічога не шкадавалі для яго стварэньня. Усякі дробны посьпех быў радаснай зьявай. Калекцыі Фядзюшына, хэмічныя вынаходкі Баркенгэйма—вось чым жыў тады мэдыкаў. фак. Нельга не падкресьліць вялікіх заслуг і першага рэктара В. І. Пічэты перад мэдыкаў. Выключнай зьяўляецца і дапамога, якую аказвалі студэнты і іх прадстаўнікі ў будове ўнівэрсытэту.

Справядлівасьць патрабуе сказаць, што не ўва ўсіх хапала вытрыманасьці і цяпеньня. Некаторыя, як д-р Вэйцман, з першых-жа дзён апынуліся на тым баку мяжы. Быў адзін прафэсар, які з першых-жа дзён прадвясчаў бліжэйшую гібель мэдыкаў факу і ўнівэрсытэту, наогул, і адгаварываў другіх ад пераезду ў Менск. Проф. Ляпёшкін праз год атрымаў камандыроўку за граніцу, з якой не вярнуўся, прыняўшы кафедру ў Празе. Таксама многа скэптычных заўваг давялося пачуць ад мясцовых дактараў. Цяпер пакойны д-р Ліпманаў, ўсімі паважаемы тагачасны старшыня „об-ва мінских врачей“, належаў да тых ня многіх, якія з самага пачатку горача ўпэўніліся ў будучыню мэдыкаў факу і аказываў яго першым будаўнікам самую актыўную дапамогу, як маральную, гэтак і сваёй працай.

Буйным дэфектам у справе арганізацыі медфаку зьявілася адсутнасць прафэсара медыка, які тут-жа пераехаў-бы ў Менск і мог-бы стаць на чале факультэту. Кафэдра нервовых хвароб мела адчыніцца толькі праз два гады, і пераехаць у менск выключна для адміністрацыйнай працы, кінуўшы працу клінічную, я, бязмоўна, ня мог. Таму я тады быў дэканам толькі фікцыйным, хоць і мелася пастанова факультэту аб тым, каб адзі з сяброў дэканату жыў у Маскве, пакуль не скантруіруецца факультэт. Пасьля доўгіх просьб удалося ўгаварыць праф. Б. М. Бэркенгейма прыняць на сябе абавязкі дэкану. Але ўжо на наступным паседжаньні ён падаў у адстаўку. Затым некаторы час справамі факультэту загандаў сэкратар яго. Фадзюшын і на правах майго вямесьніка, др. І. М. Пэральман. У Маскве прадаўжалі падыскаваць кандыдатаў для медыцынскіх кафедр. Таксама і Праўленьне ў Менску клапацілася аб працягненьні кандыдатаў, асабліва клініцыстаў.

У канцы студзеня 1921 г. я знаў прыехаў у Менск, дзе пад мам старшынствам адбылося факультэцкае паседжаньне, на якім падводзіліся вынікі выкананьня вучэбных плянаў за першае паўгодзьдзе. Яны былі досыць плачэўнымі, нармальна быў выкананы плян толькі па анатоміі, батаніцы і зоолёгіі. Па хэміі і фізыцы—неадавальняючы.

У мой прыезд у канцы красавіка 1922 г., я быў шчаслівы прывесці заявы двух выдатных прадстаўнікоў Маскоўскай медыцыны—проф. С. М. Мелкіх, на кафедру тэрапіі і Б. С. Вэйбрада, на кафедру хірургіі. Абое, зразумела, былі прыняты на тым-жа паседжаньні аднагалосна, з іх пераехаў у Менск праз год С. М. Мелкіх, які ў якасьці дэкану вельмі многа зрабіў для арганізацыі і ўзмацненьня медфаку. 14 чэрвеня 1922 г. медфак абгаціўся шэрагам новых сяброў. Былі выбраны на кафедру фізыкі—Е. Ё. Сіроцін, на кафедру хірургічнай клінікі М. П. Сакалоўскі, на кафедру фармакалёгіі праф. Бястужаў. Надзвычайна важным трэба лічыць рашэньне адчыніць з новым вучэбным годам разам другім друкурсамтаксама і трэці курс, гэтым значна паскорылася магчымасьць пераезду у Менск клініцыстаў. 14 чэрвеня быў вызначан дэканам медфаку пераехаўшы ў Менск праф. М. П. Сакалоўскі, які, такім чынам, зьявіўся першым дэканам медфаку, працаваўшым на месцы над арганізацыяй факультэту.

Далейшае разьвіцьё медфаку ішло, бязмоўна, не па таму шляху, які з надмерным оптымізмам і без неабходнага вучоту сродкаў быў намечаны „к-сіяй прафэсараў“. Ён ішоў шляхам скарыстоўваньня гарадзкіх больніц для клінік па прыкладу 2-га Маскоўскага Унівэрсытэту. Дзеячы факультэту ўвизалі сваю працу з гарвыканкомам і гарадраўдадэлам, загадчык апошнім д-р Сьляпян з выключнай прадбачлівасьцю ўлавіў усю вялізарную карысьць, якую павінна была атрымаць гарадзкая адраваахова да вуніі медфаку і мясцовых лкавых устаноў. Клопатамі наркамэдрава Стакоўскага, а затым М. П. Барсукова і пры актыўным удзеле М. Р. Сьляпяна, медфаку ўдалося наладзіць свае клінікі ў гарадзкіх бальніцах. У прыватнасці, я, асабліва многім, абавязан М. Р. Сьляпяну, а таксама і быўшаму тады начкамхоза тав. Карпу за наладжваньне нервовай клінікі, якая была закончана толькі ў 1924 г., калі я і здолеў канчаткова перасяліцца ў Менск.